

Stednavnet *Dannemare*

af Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen, 2021

På det sydvestlige Lolland ligger en kirkelandsby med det lidt pudsige navn *Dannemare*. Nu kan man mod dette udsagn straks anføre, at de fleste stednavne kan synes pudsige, hvis man ikke støder på dem i hverdagen, men med *Dannemare* er det nu alligevel lidt anderledes. Navnet er nemlig så specielt, at det faktisk ikke minder om noget andet dansk stednavn – bortset altså lige fra landenavnet *Danmark*, som det formentlig intet sprogligt har med at gøre.

Navnet *Dannemare* kan føres tilbage til 1329, hvor det i en pavelig kopibog blev skrevet *Donmar*.¹ Nu kunne de pavelige kancellister i Rom og Avignon tit stave danske stednavne på nogle højst besynderlige måder, men i det pågældende pavebrev indgår omtalen af *Dannemare* sammen med en række andre lokale stednavne, hvis stavemåde ser rimelig fornuftig ud set med samtidige danske øjne, så denne pavelige skriver synes at have afskrevet sit danske forlæg med omhu. I to senere 1300-talsbelæg, der begge er skrevet i Danmark, er navnet stavet *Dvnmare* (1379) og *Dunmar* (1388),² så vi må gå ud fra, at disse former ligger tæt på navnets oprindelige udgangspunkt. Det er først i 1400-tallet, at vokalen i navnets forled ændres fra *o* eller *u* til *a* (*Danmare* 1424),³ hvilket det så siden har været. Den nuværende form med et indskudt *-ne-* (*Dannemare*) kendes først fra 1633.⁴

Som så mange andre danske stednavne ser *Dannemare* ud til at være toledet, dvs. sammensat af to forskellige ord. Spørgsmålet er så bare hvilke? Og med hvilken samlet betydning? Er der tale om en eller anden særlig dansk form for mareridt? Næppe.

Efterleddet *-mare*

Når man er i tvivl om tolkningen af et toleddet stednavn, er det en god idé at begynde med det sidste led, som i stednavneforskningen betegnes 'hovedleddet', idet det som oftest er dette, der betegner noget grundlæggende ved den lokalitet, som navnet er hæftet på. I tilfældet Dannemare kan efterleddet eller hovedleddet med ret stor sandsynlighed identificeres med ordet *mar*, der har noget med vand at gøre. På latin er *mare* betegnelsen for 'hav', både som egentligt substantiv (f.eks. *Mare Balticum*, 'Østersøen') og som forled i ordsammensætninger, der refererer til noget med havet eller med havvand. I nutidig dansk indgår den oprindelige latinske betegnelse f.eks. i ordene *marina*, *marine* og *maritim*. Men ordet har også fra tidlige tider indgået i nordisk sprogbrug med en tilsvarende betydning. Fra vikingetidens oldnordiske form *marr* udvikledes den gammeldanske middelalderform *mar*, som vi f.eks. stadig kender i betegnelsen på havpattedyret *marssvin* og i plantebetegnelsen *marehalm*.⁵

Alligevel er forskerne lidt usikre på den egentlige betydning af ordet i stednavnemæssig sammenhæng. Snarere end decideret 'hav' eller 'kystmæssig beliggenhed' er det blevet foreslået, at ordet har haft en særlig sproglig betydning på Lolland og Falster som betegnelse på en 'dyndet, lavvandet vig'.⁶ Det synes at være det samme ord, der indgår i forleddet på landsbynavnet *Marrebæk* på Sydfalster og i et identisk vandløbsnavn ved Onsevig på Nordvestlolland.⁷ I denne betydning kender man også ordet i stednavne langs den svenske Østersøkyst, men ikke i resten af Danmark,⁸ hvilket gør observationen yderligere interessant i forhold til en gammel forskningsdiskussion om særligt nære svenske relationer til Lolland og Falster i vikingetiden.⁹

Hvor var vigen?

Men hvor er så denne vig, som landsbyen Dannemare kan have taget navn efter? I nutidens veldrænede landskab omkring Dannemare er der ikke mange dyndede, lavvandede vige at finde. Fra landsbyen er der ca. 3 km ud til en meget retlinet Østersøkyst, som ikke rummer skyggen af en krumning, der kunne give anledning til nogen snak om en vig.

Kysten syd for Dannemare ifølge et nutidigt satellitkort. © Google 2021.

Men sådan har det ikke altid været. Da den store Rødby Fjord blev inddæmnet og drænet i perioden 1878-1966, betød det også, at nogle lavvandede arme fra fjordens vestligste del, der strakte sig ind i området syd for Dannemare, forsvandt. De gamle småvige og strandsøer ses f.eks. på Videnskabernes Selskabs Kort fra 1776, hvor de præger landsbyens sydlige jorder ud mod kysten og fjorden (se kortene næste side).

Disse sydlige dele af Dannemare sogn blev i ældre tider ofte oversvømmet ved højvande,¹⁰ men efter opførelsen af det 4 m høje Østersødige og afvandingen gennem Lilleholm Kanal og pumpestationen ved Kramnitze (1927) er jorderne nu næsten helt dræned. Vejnavnet *Engene* vidner dog fortsat om en vådere fortid. At disse fordums vige og strandsøer har været såvel lavvandede som dyndede er endog meget sandsynligt, idet terrænet er jævnt faldende mod syd og jorderne hører til de mest fede og lerede på Lolland.¹¹

Øverst: Udsnit af kortet over Lolland og Falster på 'Videnskabernes Selskabs Kort' fra 1776, med den vestlige del af det mangearmede Rødbj Fjord-område.

De til selve fjorden knyttede vådområder ses endnu tydeligere på samme korts forarbejde, det såkaldte konceptkort, fra 1773 (nederst).

Forleddet *Danne-* og navnets samlede betydning

Forleddet i toleddede stednavne kaldes også 'beskriverleddet', idet de typisk beskriver et særligt karakteristika ved lokaliteten. Så hvad var ifølge navnet særlig karakteristisk ved den lavvandede vig ved Dannemare?

De ældste bevarede staveformer med *o* og *u* (og *v*, der repræsenterer lyden *u*) tyder som sagt på, at forleddet hverken har noget med folkebetegnelsen *daner* eller personnavnet *Dan* at gøre. Bortset fra at eksistensen af den nationalt klingende betegnelse meget vel kan have medvirket til at forleddet her har ændret udtaleform i samme retning, og ikke mindst at det har fået det indskudte *-ne-* i stil med *Dannevirke*. Snarere end *danere* handler det imidlertid her om det endnu i vore dage kendte substantiv *dun*, der kommer af det oldnordiske *dúnn*, med en oprindelig betydning 'dun fra fugle eller planter', f.eks. som kendt i *andedun* og *dunhammer*.¹² Navnets samlede betydning kunne dermed være "den lavvandede vig med mange dunfugle" (f.eks. ænder og gæs) eller "den lavvandede vig med mange dunplanter" (f.eks. *dunhammer* og *dungræs*).

En alternativ tolkning bygger på, at det oldnordiske substantiv *dunn* også kendes med betydningen 'larmende dyreflok', lidt beslægtet med det nutidige ord *dunder*. På den baggrund kunne man også foreslå den samlede tolkning "den lavvandede vig, hvor fuglene flokkes og larmer".¹³ Da ordet imidlertid ikke kendes brugt i denne betydning i middelalderens gammeldansk, er der kun tale om en hypotetisk mulighed, som må anses for sekundær i forhold til det førstnævnte tolkningsforslag.¹⁴

Og således er det også muligt at finde en logisk og ganske jordnær forklaring på det ellers umiddelbart besynderlige, lollandske stednavn Dannemare.

*Det nutidige danske ord dun har rod i det oldnordiske substantiv dúnn, der igen er nært beslægtet med det oldnordiske ord for 'and', dunna, der også bruges i nutidigt færøsk som betegnelse på en 'tamand'.¹⁵ Så måske har der været mange dunede ænder i vigene syd for Dannemare – hvor der i øvrigt, meget passende, indtil for nyligt har ligget et fjerkræslagteri.
Tegning: Forfatteren.*

Navnets alder

Til sidst kan man så spørge, hvor gammelt navnet mon er? Dannemare hører til den gruppe af navne, der er ganske svære at datere. Navnet har jo i hvert fald eksisteret i 1329, da det omtales første gang i de bevarede kilder, og eftersom den oprindelige (nu nedlagte) middelalderkirke i Dannemare kunne dateres til første halvdel af 1200-tallet,¹⁶ er det rimeligt at formode, at både landsbyen og navnet som minimum også går tilbage hertil.

Om landsbyen er meget ældre end 1200 er ikke til at sige, men det er langt fra umuligt, at navnet er ældre end bebyggelsen, således at det oprindeligt kun har været et naturnavn på strandengene med vigene, som bebyggelsen så senere har taget navn efter. Og med de oldnordiske udgangspunkter for både forleddet *dúnn* og efterleddet *marr* kan navnet meget vel have eksisteret allerede i vikingetiden – hvilket den mulige vikingetidssvenske indflydelse også kunne indikere.

Summary

Dannemare is a peculiar name on a medieval church village on Lolland in Denmark. Although the name at first hand may resemble the country name *Denmark*, the two names do not appear to have anything etymologically in common. The generic element derives from Old Norse *marr*, ‘sea, water’, but here perhaps in a particular dialectal meaning ‘muddy, shallow creek’, which is common in place names along the Baltic coast of Sweden, but for Denmark is identified only in Lolland and Falster. The specific element has no connection to the incoherent terms *Danes* or *Danish*. The oldest extant spelling forms from the 14th century (1329 *Donmar*, 1379 *Dvnmare*, 1388 *Dunmar*) rather point to Old Norse *dúnn*, ‘down’ (from birds and plants), which is still active in Modern Danish as *dun*. A related meaning is also found in Old Norse and Modern Faroese *dunna*, ‘duck’. Thus, the collective meaning of the name is most likely “the muddy, shallow creek with many downy ducks” or “..with many downy plants (like bulrush)”.

Whereas no name-giving creeks are to be found around Dannemare today, the landscape looked very differently in the past. The south coast of Lolland was characterised by a huge inland fiord with numerous smaller inlets stretching into the countryside. A series of small creeks and coastal ponds are known to have existed to the south of Dannemare between the village and the beach, until the whole area was secured by dikes and effectively drained in the early 20th century. These lost creeks are likely to have been both muddy and shallow and rich on downy ducks (or bulrush), to easily justify the choice of place name.

In fact, Dannemare may originally have been a topographical name referring to the coastal wetland area only, before a settlement was established and named after the nearby creeks. While the church village for certain dates to around 1200, it may not be much older, whereas the name itself could easily be Viking-Age.

/ Denne webartikel indgår i serien [Lollandske stednavne](#). /

Litteratur- og kildehenvisninger

Danmarks Kirker: Maribo Amt, red. O. Norn & Aa. Roussell, København 1948-51.

Danmarks Stednavne nr. 11 ('Maribo Amts Stednavne'), red. A. Bjerrum & C. Lisse, København 1954.

DD = *Diplomatarium Danicum*, udg. Det danske Sprog- og Litteraturselskab, København 1938 ff.

DGLS = *Danmarks gamle Gilde- og Lavsskraaer fra Middelalderen*, udg. C. Nyrop, København 1895-1904.

Hald, Kristian (1965): *Vore Stednavne*, 2. udg., København.

Hellquist, Elof (1903-06): *Studier öfver de svenska sjönamnen, deras härledning ock historia* ('Bidrag till kännedom om de svenska landsmålen ock svenskt folkliv' 20:1), Stockholm.

Jørgensen, Bent (2008): *Danske stednavne*, København.

KancBr = *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold, 1551 ff.*, udg. Rigsarkivet, København 1885 ff.

Kroman, Erik (1974): 'Har svenske Bosættelser i Vikingetiden paavirket Sproget i Syddanmark?', i: *Festskrift til Kristian Hald*, red. P. Andersen & al., København, s. 431-442.

Lund, Niels (1982): 'Svenskevældet i Hedeby', i: *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1980, s. 114-125.

Rep. = *Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis*, udg. Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, København 1894-1939.

Sørensen, John Kousgård (1958): *Danske bebyggelsesnavne på -sted*, 'Navnestudier' 1, København.

Trap⁴ = *J.P. Trap: Kongeriget Danmark* (4. udg.) IV (Maribo Amt, Odense Amt, Svenborg Amt), København 1923.

Trap⁵ = *J.P. Trap: Danmark* (5. udg.) IV:3 (Maribo Amt), København 1955.

ÆDA = *Ældste Danske Archivregistraturer*, udg. Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, København 1852-1910.

Noter

---

¹ DD 2. rk. X nr. 104.

² Rep. 1. rk. III nr. 3255s / DD 4. rk. I nr. 501; DGLS I nr. 51 / DD 4. rk. III nr. 412. Redaktøren af DD (Herluf Nielsen) har dog i belægget fra 1379 læst *Dvnmarc*.

³ ÆDA III, s. 296 / DD 14240000048. Dette belæg er endda kun bevaret i en afskrift fra 1624. Det ældste samtidige belæg med *a* er fra 1455 (*Danmare*). Rep. 2. rk. II nr. 480.

⁴ KancBr 1633 23/10. Alle de hos Navneforskning registrerede belæg på navnet er oplyst i *Danmarks Stednavne* 11, s. 27; samt i onlinedatabasen [Danmarks Stednavne](#).

⁵ *Danmarks Stednavne* 11, s. 27-28.

⁶ *Danmarks Stednavne* 11, s. 27-28; Jørgensen 2008, s. 58.

⁷ *Danmarks Stednavne* 11, s. 204 og 85; Jørgensen 2008, s. 193.

⁸ Hellquist 1903-06, s. 393-395; *Danmarks Stednavne* 11, s. 27-28.

⁹ Ifølge Adam af Bremen blev dele af Danmark i årtierne omkring 900 erobret og regeret af svenske vikinger under ledelse af kong Olof og dennes sønner Gurd og Gnupa, hvilket delvist bekræftes af runestene i Hedeby. Det såkaldte 'svenskevælde' har i givet fald snarest koncentreret sig om Hedeby og øerne langs søvejen til samme, dvs. Als, de sydfynske øer, Langeland, Lolland og Falster. Omfanget og selve eksistensen af dette svenskevælde og de såkaldte 'sundsvenskere' har været flittigt diskuteret og udfordret (f.eks. Lund 1982), men såvel stednavnemæssigt som sprogligt generelt kan det konstateres, at der ikke mindst på Lolland og Falster findes flere træk, der harmonerer bedre med svenske end med ømålsdanske tendenser (Hald 1965, s. 108-113; Kroman 1974).

¹⁰ Trap⁴ 1923, s. 93.

¹¹ Trap⁴ 1923, s. 93; Trap⁵ 1955, s. 722 og 729.

¹² *Danmarks Stednavne* 11, s. 28; Jørgensen 2008, s. 58.

¹³ *Danmarks Stednavne* 11, s. 28.

¹⁴ Jørgensen 2008, s. 58.

¹⁵ Sørensen 1958, s. 47.

¹⁶ *Danmarks Kirker: Maribo Amt*, s. 329-332.